

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ "ТУРИЗМ"

У механізмі конструктивної діяльності прогнозування є невід'ємною частиною, перехідною ланкою від аналізу та діагностування до безпосереднього проектування навчально-виховного процесу. Результати прогнозування забезпечують дослідника вивіреною інформацією про умови протікання педагогічного процесу, можливості його корекції на певних етапах.

1. Бестужев-Лада И.В. *Окно в будущее. Современные проблемы социального прогнозирования.* – М.: Мысль, 1970. – 128 с.

2. Брунер Дж. *Процесс обучения.* – М., 1962. – 84 с.

3. Бунге Марио. *Интуиция и наука.* – М.: Прогресс, 1967. – 80 с.

4. Брушлинский А.В. *Мышление и прогнозирование.* – М.: Мысль, 1982. – 430 с.

5. Гершунский Б.С. *Педагогическая прогностика: Методология, теория, практика.* – К.: Вища школа, 1986. – 200 с.

6. Добров Г.М. *Прогнозирование науки и техники.* – М.: Наука, 1969. – 102 с.

7. Лисичкин В.А. *Теория и практика прогностики. Методологический аспект.* – М.: Наука, 1972. – 224 с.

8. Пидкасистый П.И., Коротяев Б.И. *Организация деятельности ученика на уроке.* – М.: Знание, 1985. – 80 с.

9. Сластенин В.А., Мищенко А.И. *Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя.* – М., 1997. – 320 с.

10. Янч Эрих. *Прогнозирование научно-технического прогресса.* – М.: Прогресс, 1970. – 148 с.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2014

УДК 378.147:338.48

Галина Щука, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри туризму, готельної і ресторанної справи
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ "ТУРИЗМ"

У статті аналізуються типові помилки, які допускаються студентами під час виконання випускної кваліфікаційної роботи; визначаються навички, необхідні для успішного виконання цієї роботи та подальшої професійної діяльності; та пропонуються шляхи удосконалення організації науково-дослідної діяльності студентів (на прикладі напряму підготовки "Туризм").

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, випускна кваліфікаційна робота, туристська освіта.

Літ. 5.

Галина Щука, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри туризму, готельного і ресторанного дела
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ "ТУРИЗМ"

В статье анализируются типичные ошибки, которые допускаются студентами при выполнении выпускной квалификационной работы; определяются навыки, необходимые для успешного выполнения этой работы и дальнейшей профессиональной деятельности; и предлагаются пути совершенствования организации научно-исследовательской деятельности студентов (на примере направления подготовки "Туризм").

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, выпускная квалификационная работа, туристское образование.

Halyna Shchuka, Ph.D. (Pedagogic) Docent,
Prof. of Tourism, Hotel and Restaurant Business Department
Luhansk National University by T. Shevchenko

ORGANIZATION OF SCIENTIFIC AND RESEARCH WORK OF STUDENTS OF THE SPECIALTY "TOURISM"

The article analyzes the typical mistakes students made in the execution final qualifying work, determined by the skills required to successfully complete this work and further professional activities, and suggests ways to improve the organization of research activities of students (for example of the specialty "Tourism").

Keywords: scientific and research activity, final qualifying works, tourism education.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Стрімкі темпи розвитку світового туристського ринку та бажання України оптимально використовувати

наявний туристський потенціал вимагають постійного удосконалення підготовки кадрів цієї сфери. Перед системою туристської освіти стоїть завдання сформулювати професіонала, здатного

визначати стратегії розвитку туристської діяльності на регіональному та республіканському рівнях; розробляти нові проекти, складати необхідну нормативно-технічну документацію; оцінювати та здійснювати техніко-економічне обґрунтування інноваційних процесів, розробляти та впроваджувати інноваційні технології в туристську індустрію і т.д.

Період, коли нові способи ведення туристського бізнесу успішно визначалися емпірично, давно минув. На даному етапі вимагається високий рівень методологічної підготовки професіонала, звертається увага на його інтелектуальну культуру, розвиток творчих здібностей, його вміння аналізувати ситуацію, удосконалювати відомі та розробляти нові способи господарювання в тур бізнесі і т.д. Тобто, мова йде про його здатність до науково-дослідної роботи. У цьому полягає основна відмінність фахівця від професіонала: першому достатньо бути готовому до впровадження інновацій, другому – необхідно уміти ці інновації розробляти, оцінювати та налагоджувати процес їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Треба відзначити, що проблема підготовки майбутніх професіоналів сфери туризму залишається мало дослідженою вітчизняними науковцями. Цьому є кілька об’єктивних причин: напрям підготовки існує лише близько десяти років; туристологія, як наука про туризм, перебуває на стадії свого становлення; туризм представляє собою міжгалузевий комплекс, тому межі системи професійної освіти в туризмі досить розмиті; кафедри туризму об’єднують викладачів різних наукових напрямів, кожен з яких має власне уявлення про модель спеціаліста цієї сфери.

Науковців, які працюють над питаннями підготовки кадрів для сфери туризму, обмаль, і сфера їх наукових інтересів обмежена: досвід організації туристської освіти за кордоном, визначення змісту освіти та формування комунікативних компетентностей. Наукові доробки Л. Кнодель [1], А. Коноха [2], В. Федорченка [3] та Н. Фоменко [4] є досить ґрунтовними, проте вони не розглядають питань організації науково-дослідної діяльності майбутніх фахівців сфери туризму. За період існування напряму підготовки “Туризм” було випущено лише один підручник з організації наукових досліджень у туризмі [5], проте в ньому розглядаються загальні питання, пов’язані з організацією та проведенням досліджень, немає жодного посилання на специфіку організації науково-дослідної діяльності в сфері туризму, тим більше – про організацію цього процесу в стінах навчального закладу.

Тому **мета нашої статті:** визначити основні проблеми організації науково-дослідної роботи майбутніх професіоналів сфери туризму та розглянути можливості удосконалення цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним засобом визначення рівня готовності майбутнього фахівця до реалізації науково-дослідницької функції у процесі професійної діяльності виступає випускова кваліфікаційна робота. Як показує практика підготовки та захисту дипломних магістерських робіт, дослідницькі навички студентів сформовані недостатньо. Представлені на захист дослідження містять значну кількість помилок, найбільш типові з яких:

1. Недотримання наукового стилю викладення інформації, використання замість наукових термінів побутової лексики, зловживання публіцистичними, емоційно забарвленими висловлюваннями;

2. Компілятивний характер роботи, що свідчить про невміння студента аналізувати літературу, узагальнювати матеріал, подавати свою інтерпретацію інформації, обґрунтовувати власну точку зору;

3. Невідповідність у формулюванні основних елементів наукового апарату (теми, проблеми, мети, об’єкту, предмету, гіпотези та завдань дослідження), що негативно позначається на ході та результатах роботи;

4. Порушення логіки викладення матеріалу;

5. Невміння використовувати теоретичні знання та набутий під час практики досвід у процесі дослідження, отже, і в професійній діяльності.

Більшість студентів виявляються не готові до самостійного виконання випускової кваліфікаційної роботи, що є результатом не сформованості багатьох дослідницьких умінь та відсутності досвіду науково-дослідницької діяльності. Цілком очевидно, що причини цього явища полягають у недостатній увазі з боку викладачів до організації дослідницької роботи студентів протягом усіх років навчання.

Дослідницька діяльність – це особливий вид пізнавальної діяльності, під якою розуміється комплекс якостей людини, необхідних для реалізації діяльності, що пов’язана з пошуком відповіді на творче, дослідницьке завдання із заздалегідь невідомим розв’язком. Вона базується на дослідницькій активності та дослідницькій поведінці особистості. Лише в процесі проведення дослідження розвиваються такі навички, як: бачити проблему, будувати версії, виробляти гіпотези, спостерігати, шукати та

знаходити нову інформацію, проводити експерименти, аналізувати отриману інформацію, узагальнювати та формулювати висновки.

Перелічені здібності формуються поступово, але до закінчення навчання магістранти повинні уміти самостійно здобувати знання, конспектувати, робити виписки, переробляти та систематизувати отриману інформацію (аналізувати, структурувати, виділяти нове, співставляти з уже відомим, виділяти головне та другорядне, загальне та відмінне, класифікувати і т.д.), визначати точку зору автора; визначати мету дослідження, планувати та організувати роботу, скласти робочий план дослідження; грамотно формулювати викладення питань та постановку гіпотези; ясно, логічно, послідовно викладати матеріал, витримуючи змістовний зв'язок; будувати моделі, схеми, графіки, діаграми, таблиці та давати їхню інтерпретацію; висловлювати власну точку зору та обґрунтовувати її; узагальнювати, робити висновки; складати рецензії, анотації, резюме, складати список літератури і т.д.

Цілком очевидно, що всі ці завдання повинні вирішуватися не в межах одного чи кількох курсів, а в процесі всього навчання студентів. Традиційно процес організації науково-дослідної діяльності студентів пов'язують здебільшого з випусковою кафедрою, викладачі інших кафедр нею взагалі не опікуються, або ж роблять це фрагментарно. Натомість, навчальні плани підготовки фахівців складені таким чином, що дисципліни, які належать до циклів соціально-гуманітарної та загальноекономічної підготовки вивчаються на перших двох курсах, а професійно-орієнтовані дисципліни, переважно, – на останніх.

Передбачається, що на перших курсах у студентів мають бути сформовані навички з пошуку та фіксації інформації, її переробки, структурування та систематизації, написання тексту, оформлення роботи та отриманих результатів. Тоді як під час вивчення професійно-орієнтованих дисциплін студенти, володіючи названими навичками, осмислюють різноманітні виробничі ситуації, вчать їх розв'язувати на основі набутих знань. Якщо відповідні уміння не були сформовані ні в загальноосвітній школі, ні на перших курсах навчання у вищому навчальному закладі, ефективність опанування професійними компетентностями (у тому числі і навичками проведення науково-дослідної роботи) практично неможлива.

Розглянемо можливості формування науково-дослідних навичок студентів у процесі навчання.

- Пошук інформації. Кількість наукової

літератури з туризму обмежена. Інформація, яку знаходять студенти в Інтернеті, досить часто є недостовірною. Тому на початковому етапі студентам необхідно давати список обов'язкової для вивчення літератури, звертаючи увагу на ту інформацію, яка не розглядалася на лекції, і повернутися до неї на семінарському занятті під час обговорення.

- Фіксація інформації. Студенти все менше пишуть конспекти, оскільки мають можливість роздрукувати потрібну інформацію з Інтернету або зробити ксерокопії з друкованих джерел. Проте, конспектування розвиває вміння виділяти головне з прочитаного матеріалу, чітко формулювати основну ідею, коротко викладати наукові положення. З урахуванням цього, необхідно перевіряти та оцінювати не лише факт конспектування, але і його якість, правильність виконання. Розширення словарного запасу студентів, збагачення їхнього науково-категоріального апарату досягається за рахунок складання словників термінів, що дуже важливо з огляду на ту термінологічну невизначеність, яка панує в туристології. Студентам пропонується порівняти визначення одного й того ж поняття в різних підручниках. У результаті студенти вчать визначати основні признаки, отримують уяву про плюралізм, вчать обирати найбільш аргументовану наукову позицію, формувати та обґрунтовувати власну думку.

- Структурування та систематизація інформації. Найкраще ці навички закріплюються в процесі підготовки реферату. Але щоб ця форма роботи була ефективною, викладач повинен докласти певних зусиль: чітко сформулювати тему, рекомендувати список наукової літератури з цієї теми та виділити час на обговорення реферату на семінарському занятті. В тих випадках, коли у студентів ще немає необхідних теоретичних знань з даної проблеми, але тема відома і зрозуміла, доцільно запропонувати студентам написати твір, попередивши, що особлива увага буде приділятися порівнянню наукових знань з буденними уявленнями, формулюванню та обґрунтуванню власної точки зору.

Систематизувати отримані знання допомагають такі форми роботи як складання інтелект-карт, схем (тематичних чи бази знань), які дозволяють встановити логічні зв'язки. Складання таблиць доцільно за можливості проведення порівняння явищ чи процесів, що вивчаються. На початковому етапі викладач сам визначає критерії порівняння, допомагає виявити тенденції, сформулювати висновки, потім це студенти роблять самостійно.

- Аналіз та оцінювання отриманої інформації. У процесі роботи студенти отримують суперечливу інформацію: одні й ті ж події подаються з різних точок зору, факти підтасовуються чи фальсифікуються. Задача викладача – навчити студента виявляти переваги та недоліки тих чи інших явищ та процесів, які відбуваються в туризмі. З цією метою пропонується студентам пояснити зміст висловлювання вченого, підібрати факти, які б аргументували висловлену позицію або, навпаки, заперечували її.

- Написання тексту. У студентів відсутні навички вживання наукового стилю, в кращому випадку їхні роботи написані науково-популярним стилем. Для вирішення цієї задачі необхідна планомірна робота викладачів, які працюють з цими студентами: пояснити різницю між стилями, надати зразки кращих наукових робіт, які написані відповідно до вимог, урахувати стиль написання при оцінюванні роботи. З часом більшість студентів навчаться правильно формулювати свої думки.

- Оформлення роботи. На наш погляд, єдина проблема полягає в тому, що викладачі різних кафедр не узгоджують вимоги до оформлення наукових робіт. Якщо дотримуватися єдиних вимог, запропонувати зразки та враховувати якість оформлення роботи при її оцінюванні, ця проблема втрапить свою актуальність протягом навчального року.

- Формулювання висновків. Спостерігається практика перерахування у висновках зробленої роботи: було розглянуто, доведено, уточнено і т.д., але не подається узагальнення її результатів – що саме отримали у результаті уточнення. Студентам необхідно пояснити, як зробити висновок, та слідкувати за тим, щоб усна чи письмова відповідь на запитання в обов'язковому порядку закінчувалася висновком.

Це ті навички, з якими студенти повинні підійти до вивчення спеціалізованих дисциплін: організації туризму, економіки туристичного підприємства, менеджменту туризму, маркетингу туризму і т.д. Цілком очевидно, що викладання професійно орієнтованих дисциплін має носити дослідно-експериментальний характер: студенти повинні розробляти тури, маршрути, концепції ідеальної туристської фірми і т.д. Викладач повинен орієнтувати студента на те, що його майбутня виробнича діяльність передбачає не адаптованість до існуючих умов, а створення нового продукту, нової реальності. Тому важливо вже на перших етапах виводити студента на рівень креативності. При цьому теорія не ігнорується –

вона дозволяє студентові грамотно організувати свою діяльність у відповідності до ресурсного потенціалу підприємства, зовнішніх факторів і т.д.

Науково-дослідна робота студентів виходить на новий етап: студенти вчаться самостійно ставити проблему, визначати результати дослідження, формулювати понятійний апарат, організувати роботу з огляду на потреби практики. У числі значимих завдань, які повинні виконувати студенти, виступають: аналіз туристського ринку України (нормативно-правове забезпечення, його місце на світовому туристичному ринку, процеси стандартизації, сертифікації та ліцензування в туризмі), дослідження регіональних ринків, прогнозування, шляхи розвитку конкретної території як туристської дестинації, умови створення та функціонування туристського підприємства, маркетингового планування, ціноутворення і т.д. На заняттях закріплюється основна ідея туристської діяльності – задоволення потреб споживачів, і формуються навички колективної роботи.

Ми вбачаємо необхідність включення методологічних знань у зміст підготовки майбутніх фахівців сфери туризму у всі професійно-орієнтовані дисципліни, так як студенти повинні не просто заучувати категорії туристології, а осмислювати їх практичну значимість і вчитися співвідносити їх з майбутньою практичною діяльністю. Нерозуміння студентом того, де можна ці знання застосувати в практичній діяльності, орієнтують їх на формальне засвоєння знань, на зазубрення цих понять, і саме головне, не сприяють орієнтації студента на майбутню професійну діяльність, не формують його як фахівця.

Викладач повинен зосередити свої зусилля на вирішенні наступних проблем:

1. Навчити студента сприймати знання, які характеризують конкретну існуючу ситуацію, фіксують рівень розвитку туризму, виявляють фактори, що визначають цей розвиток, аналізують ускладнення і т.д.; та інформацію, яка вказує на перспективи розвитку, протиріччя, котрі вимагають свого вирішення, умови та шляхи досягнення позначених завдань;

2. Створювати ситуації, в яких студент повинен проявляти себе як майбутній фахівець; навчити його співвідносити власні характеристики з вимогами, які висуваються до професії;

3. Формувати систему особистісних цінностей студента, готовність до професійного самовизначення та самовдосконалення тощо.

З цією метою доцільно проводити окремі

семінарські заняття, на яких студенти мають оволодіти конкретними науковими методами та методиками наукового дослідження. Цілком очевидно, що визначаючи напрямки наукових досліджень студентів та формулюючи теми курсових робіт, доцільно орієнтуватися на галузеві освітні стандарти.

Висновок. Туризм напрочуд динамічне явище, тому система професійної туристської освіти має не стільки орієнтувати майбутніх фахівців на реалії сучасного туристського процесу, але й готувати їх до забезпечення сталого розвитку туризму з огляду на тенденції нестабільності суспільного поступу, дії природних та соціально-політичних катаклізмів тощо. За цих умов навика проведення науково-дослідної роботи є необхідною умовою працевлаштування фахівця в сфері туризму.

Сукупність дослідницьких умінь та навичок студентів, ступінь їх сформованості залежать від багатьох умов, але значною мірою визначається рівнем організації науково-дослідної роботи студентів. Ця робота повинна здійснюватися протягом усього періоду навчання із залученням усіх викладачів, задіяних у навчальному процесі. На перших курсах студенти мають опанувати загальні компетентності, які забезпечують дослідно-аналітичну функцію (пошук інформації,

її систематизація і т.д.), на старших – фахові компетентності, які дозволять використовувати набуті знання на практиці. З цією метою доцільно організовувати окремі семінарські заняття з проблем методології наукових досліджень та виділяти час на формування дослідницьких навиків.

1. Кнодель Л.В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах Всесвітньої туристської організації: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Людмила Володимирівна Кнодель. – Тернопіль, 2007. – 640 с.

2. Конох А.П. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Анатолій Петрович Конох. – К.: Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, АПН України, 2007. – 622 с.

3. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Володимир Кирилович Федорченко; Ін-т пед-ки та псих-ї проф. освіти. – К., 2005. – 872 с.

4. Фоменко Н.А. Теоретико-методичні засади формування стандартів освіти у сфері туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н.А. Фоменко. – К., 2012. – 40 с.

5. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. – К.: ВД “Слово”, 2003. – 240 с.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014

*До 200 річчя від дня народження
Тараса Григоровича Шевченка*

(1814 – 1861)

*український поет, художник,
мислитель, Пророк України*

“Він був сином мужика – і став володарем в царстві духу. Він був кріпаком – і став велетнем в царстві модської культури... Доля переслідувала його в житті, скільки лиш могла та вона не зуміла перетворити золота його душі у ржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду, а віру в бога у зневіру і песимізм. Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя. Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і все розквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори. Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко”.

*Іван Якович Франко
видатний український письменник,
громадський і політичний діяч*

